

наша слова

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 4 (1207) 28 СТУДЗЕŇЯ 2015 г.

"Культура - вось што робіць беларуса беларусам, а не праста "тутэйшым", у якім бы пункце зямнога шара ён ні знаходзіўся. Не толькі наша найбагацейшая спадчына - літаратура, музыка, архітэктура - але і мова, якую мы павінны ведаць, гісторыя, якую мы павінны памятаць, і каштоўнасці, якія мы павінны паважаць."

Аляксандр Лукашэнка, БелТА.

Памёр Анатоль Грыцкевіч

Labadzenka.bY

Вечарам, 20 студзеня, пасля цяжкой хваробы на 86-м годзе жыцця памёр доктар гістарычных навук, прафесар Анатоль Грыцкевіч.

Анатоль Пятровіч Грыцкевіч, беларускі гісторык, доктар гістарычных навук, прафесар. Скончыў Менскі дзяржаўны медыцынскі інстытут (1950), Менскі педагогічны інстытут замежных моў (1955), гістарычны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (зачоўна, 1958). Некалькі гадоў працаў лекарам на Беларускай чыгунцы. У 1959-1975 гг. быў навуковым супрацоўнікам Інстытута гісторыі Акадэміі навук БССР, з 1975 г. працуе ў Менскім інстытуце культуры (з 1992 г. - Беларускі ўніверсітэт культуры і мастацтваў). У 1975-2006 гг. загадаў кафедрай гісторыі Беларусі і музеязнаўства, з 2006 г. - прафесар кафедры. У 1996-2000 гг. узначальваў недзяржаўны Інстытут Цэнтральнай і Усходняй Еўропы (да яго за крыцьця ўладамі).

Доктар гістарычных навук (1986), прафесар (1987), правадзейны сябар Міжна-

роднай Акадэміі навук Еўрапы (з 1999), ганаровы сябар МГА "Згуртаванне беларусаў свету "Бацькаўшчына", ганаровы сябар Міжнароднай асацыяцыі беларусісту, сябар Маскоўскага гістарычна-радаводнага таварыства (з 1990), ганаровы сябар Таварыства беларускай культуры ў Літве, ганаровы сябар культурна-асветніцкага клуба "Спадчына".

Адзін з заснавальнікаў Беларускага народнага фронту (19 кастрычніка 1988 г.) і Таварыства беларускай мовы (1989). Сябар Рады ТБМ мноўх кадэнций. Прэзідэнт МГА "ЗБС "Бацькаўшчына" ў 2001-2005 гг.

Даследчык гісторыі Беларусі феадальнага перыяду, прыватнаўладальніцкіх гарадоў на Беларусі і Літве, гістарыографіі Беларусі. Аўтар публікацый па гісторыі шляхецкага саслоўя, генеалогіі беларускай шляхты (ут. л. Адама Міцкевіча і Ігната Дамейкі) і ўласнага радаводу. Даследаваў (яшчэ з савецкіх часоў) гісторыю праваславаўнай, каталіцкай і ўніяцкай цэрквай, пратэстантызму - упершыню ў беларускай гісторыяграфіі.

Даследаваў гісторыю нацыянальна-вызвольнай барацьбы беларускага народа ў 1918-1920 гг. Упершыню ў гісторыяграфіі Беларусі навукова даследаваў гісторыю Слуцкага збройнага чыну і паходу генерала С.Н. Булак-Балаховіча на Палессе. Аўтар гісто-

рычных нарысаў па гісторыі Слуцка і Случчыны, адкуль паходзіць яго род.

Даследаваў гісторыю расійска-польскай вайны 1919-1920 гг. Аўтар 7 манаграфій і больш як 1300 навуковых артыкулаў, улічваючы артыкулы ў энцыклапедіях. Аўтар мноства артыкулаў для газеты "Наша слава".

Апошняя кніга А. Грыцкевіча "Сцягі Оршы" вышла ў 2014 годзе да 500-годдзя Аршанскай бітвы.

У 2008 г. узнагароджаны дыпломам "Пшэглёнду Всходнега" імя Аляксандра Гейштадра ў Варшаўскім універсітэце за шматгадовую арганізацыйную дзейнасць у асяроддзі беларускіх гісторыкаў.

У 1998 г. міжнародным Кембрыджскім біяграфічным цэнтрам за навуковыя дасягненні прызнаны Чалавекам года. Выступаў на міжнародных навуковых канферэнцыях у Рыме, Парыжы, Лондане, Будапешце, Кракаве, Варшаве, Вільні і Санкт-Пецярбургу.

Цырымонія развітання з Анатолем Грыцкевічам праўшила 22 студзеня ў касцёле Святых Сымона і Алены ў Менску па грэка-каталіцкім і каталіцкім абрадах. Служылі архімандрит Сяргей Гаек і пробашч Уладзіслаў Завальнюк. Парэшткі А. Грыцкевіча пахаваны на ўсходніх могілках.

(Пра А. Грыцкевіча чытаць на ст. 2.)

Канстытуцыйны суд Беларусі лічыць мэтазгодным выдаваць законы на беларускай і рускай мовах

Канстытуцыйны суд (КС) Беларусі мяркуе, што заканадаўчыя акты, якія закранаюць права і свабоды грамадзян, мэтазгодна выдаваць і на беларускай, і на рускай мовах.

Пра гэта заяўлі 20 студзеня старшыня Канстытуцыйнага суда Беларусі Пётр Мікалашэвіч, агучваючы штогадовае пасланне презідэнту Беларусі і абедзвюм палатам парламента "Аб стане канстытуцыйнай законнасці ў Рэспубліцы Беларусь у 2014 годзе".

- Канстытуцыйны суд мяркуе, што зараз для забеспечэння свабоднага доступу да правасуддзя заканадаўчыя акты, якія закранаюць права і свабоды грамадзян, мэтазгодна выдаваць на дзвюх дзяржаўных мовах - беларускай і рускай, у адпаведнасці з палажэннямі арт. 17 Канстытуцыі аб роўнасці дзвюх дзяржаўных моў, - сказаў Мікалашэвіч.

- У нас Канстытуцыйна гарантую роўнасць дзвюх моў ... Хто памятае, у савецкія часы ў нас кодэксы складаліся з дзвюх частак. У першай нормы выкладаліся на беларускай мове, а ў другой - на рускай, - растлумачыў журналістам старшыня КС.

Ен дадаў, што Канстытуцыйны суд, прымаючы пасланне, звярнуў увагу на тое,

што на дзяржаўным узроўні прымаюцца меры для далейшага развіцця беларускай мовы. Таму ў КС вырашылі, што і ў юрыдычнай сферы таксама трэба зрабіць нейкія заходы.

Пётр Мікалашэвіч адзначыў, што наяўнасць законаў на дзвюх мовах дапаможа пры неабходнасці весці судаводства на беларускай.

БелТА.

Мы прыйдзем да таго, што большасць дысцыплін будзе выкладацца па-беларуску

Міністар адукацыі Міхаіл Жураўкоў падтрымаў выкладанне ў школах гісторыі і геаграфіі па-беларуску і выказаўся за паступовае пашырэнне выкладання роднай мовы ў вышэйших навучальных установах Беларусі.

Кансультатыўні камітэт пра магчымасць выкладання ў сярэдніх школах па-беларуску гісторыі і геаграфіі пачніцца ў канцы студзеня. Пра гэта паведаміў міністар адукацыі Міхаіл Жураўкоў, адказавочы на пытанне карэспандэнта Свабоды, чаму дагэтуль не реалізаваныя прапанаваныя Аляксандра Лукашэнкі на контынентальнай беларускай мовы ў сістэме адукацыі.

- Мы ў прынцыпе вырашылі, што, магчыма, на будучыні тыдні ў Менску збяруцца прадстаўнікі школ, каб аблекаваць пытанне аб выкладанні па-беларуску гісторыі і геаграфіі. Гэта наша,

так, яе ўжо выяўляюць студэнты не толькі традыцыйна беларускамоўных факультэтаў, прыкладам, філалагічных, але і тэхнічных. Пераход да шырэйшага навучання па-беларуску, на думку міністра, - справа часу:

- На мой погляд, мы прыйдзем да таго, што большасць дысцыплін будзе выкладацца па-беларуску. Гэта нармальная, і гэта трэба заахвочваць.

Радыё Свабода.

ISSN 2073-7033

Звыш сарака гадоў ведаў Анатоля Грыцкевіча. Даўным-даўніе знаёмства пачалося з размовы пра любую нам або дзвіну Случчыну.

- Ёсьць шмат людзей, у якіх ёсьць малая і вялікая Радзіма. Памыляюца. Радзіма як маці - адна.

Спрабую удакладніца ў навукоўца Грыцкевіча. Ён нарадзіўся ў Менску, а лічыць сябе слушаком. Дзе раздзімы ці адна? Анатоль Пятровіч мякка настойвае:

- Бацькі мае са Случчыны. Я і брат Валянцін усюды падкрэсліваем слуцкасць. Ганарымся сваім раёнам, як нясвіжац Нясвіжчынай, капылец - Капыльшчынай, гарадзенец - Гарадзеншчынай. Фармальна абставіны могуць скласціся розныя, аднак кожны свядомы павінны цвёрда ўчасцю: ён не перакаці-поле, не касмапаліт, тым болей не шавініст. Усемагчымая камуністычная лухта пра еднасць пралетарыяў і "наш адрес не дом и не улица, наш адрес Советский Союз" - разліціца пухам ад наймалага вятрыскі. Нормальны чалавек, як дрэва, цэніць уласнае карэнне, айчыну, бацькаўшчыну. Айчына ў чалавека заўжды - дзяды, бацькі, месца нараджэння, родная мова.

У далікатнага інтэлігента нечаканая цвёрдасць, пэўнасць.

- Цяперашня савецкія і міждзяржаўныя пераезды, асабліва студэнцкія і ваенныя, заносяць многіх далёка.

- Заносяць. У Навасібірск і Ленінград, Нью-Ёрк і Тэль-Авіў. Нормальны чалавек сувязі з котлішчам і дворышчам не парывае. Яму часам цяжка і дорага паехаць на бацькаўшчыну, усё-такі выбіраецца, прыяджае - і вязе ўзвароткі жменю зямлі з сваёй хутара, ад хаты. Прывезеное расцівае на новым жыхарстве, аблажнічае. Ведае, малітывы прадзедаў і бацькоў ратуюць у лесе, на акіяне, родная зямля мацуе сувязі. Таго свету і гэтага, памагае ў жыцці крэўным. Прывучана сцілічнай мясціні планеты яднае і высыць цябя і пакаленні мацней з новымі мясцінамі.

Чуюся, размаўляюць з чалавекам, які на практицы може абіяць веды розных сусветаў і галінаў навукі, не прости замалчанна - карысна, павучальна. На сённяшні дзень, заўтрашні, пазаўтрашні.

Сустрэчы з Анатолем Пятровічам, тэлефанаванні значыліся і значацца ў маі памяці, свядомасці.

Загадчык кафедры гісторыі Беларусі і сусветнай гісторыі Менскага інстытута культуры ўлетку 1982 года прыбыў ўпершыню створаную ў БССР рэдакцыю краязнаўства. Яе ў той час, ад заснавання, і доўгія гады пасля ўзначаліў я. Яго тадышнія парады і засцярожванні, як неўзабаве Мікалая Ўлашчыку, у душы і цяпер.

Галоўная тэза славутых гісторыкаў: любяць Беларусь многія, у цяперашні русіфікаторскі час абазваша праўдзівым, нехлуслівым словам пра айчыннасць, маці, гісторыю не ўсе патрыёты аблажваюцца. Тым болей прыстасава-

Працаўнік, аб'ектывіст, барацьбіт Памяці А.П. Грыцкевіча (31.01.1929 - 20.01.2015)

нцы не запярэчаць камуністычным, значыць касмапалітнікамі ідэолагам.

- Кожны на самым малесенкім месцы павінны працаўца для Беларусі, адной яе. Не бойцеся навізны, арыгінальнасці. - Грыцкевіч праніліва ўзіраеца ў мяне шэрым блакітам вачэй. - Адна з прычын недрукавання вас - зашоранае белдзяржлістараннікай. Усёуся пра карыце і ўсіх габлюе на шырспажыўны стандарт мовы, квелую нямогласць думкі. Для такога ўказальніца і асаджвалнае слова Кузьміна і Паўлава - верх філософіі, прауды. Ваша слуцкая, наша слуцкая (!), дыялектавасць, як іншых мясцовасцяў, нарэшце прафб'еща на літаратурныя го-

ні. Так станецца.

Парады Грыцкевіча, барацьбіт і настойніка, адначасова хітруна, па тэлефонах не меней шматзначныя, чым у асабістых сустэрэах. Асноўны іх сэнс - не баяцца праўдзівіць самому, падтрымліваць тых аўтараў, якія паказваюць гісторычныя рэалі.

Сур'ёзныя даследчыкі

усяго трох пісъм жонкі Суцьян-Сена; на ў Кітаі на ў Маскве яны нікім не завераны.

Толькі з дапамогай са-махавірных гісторыкаў, прауда-дзялібаў Аляксандра Хацкевича і Анатоля Грыцкевіча кніга Мельнікова выйшла ў рэдакцыі краязнаўства. Пасля фактуру з працы Мельнікова бязбожна расцягвалі і прысабечвалі ў публікацыях журналісты і тыя ж забараняльнікі.

...Першую ў рэспубліцы кнігу пра беларускую геральдыку адхіліў ўсе. Асабліва выстарваліся ў маскоўскім Дзяржкамвідзе, дзе здавенна зацвярджаліся тэмпланы ўсіх выдавецтваў, асабліва нацэрспублік, і ў ЦК КПБ. Аўтар Анатоль Цітоў прадстаўіў дзе-станоўчыя рэцэнзіі на тэкст прафесараў з Москвы, у тым ліку акадэміка Яніна, а беларускім асцярожнікам і святылікамі, мастакамі.

- Не мераць саю пра-

цу вёдрамі, дастаткова шклян-

кі, лыжкі, кроплі. Уласны пра-

цы. Толькі нясіце навізну, хоць

у чым, не перажоўвайце чу-

жое, перанятае, а то і ўкрадзе-

на, - ніраз даводзіў Анатоль

Пятровіч.

Не можаш сам адкры-

ваць - убач адкрывальника, да-

памажы яму, не стаў падножкі.

У вышынях лепей значыцца не

вырошчвальник травы, а ствар-

альнік раслін, адкрывальник.

Дома і ў новых мясцінах.

У кожнага чалавека мноства мажлівасцяў ствараць - пры будаўніцтве хаты, вышыўцы настольніка, гадаванні кашоў, парасаці, у парадах ма-

ладым і стальным, дабратворных парадах, станоўчасці прыклада-

ў. Рукапіс крычаўская краязнаўца, былога зска Міхася Фёдаравіча Мельнікова ў справядлівай савецкай Беларусі першакласная беларускія гістарычныя ацэншчыкі футболні восем гадоў. Матывы зачастую смехатворныя. Дакажыце, што сяржант Сініцын пад Крычавам у адзіночку знішчыў восем нямецкіх танкаў, што па загаду Гудэрэяна немцы яго ганарова пахавалі на кладах, казыралі калі паўз іх вышыхтаваныя шарнгі пра-

пльвала труна з савецкім героям. (Пасля Сініцына ўзнагародзілі ордэнам.)

Документуйце, калі Ленін праезджаў праз Беларусь. Дзе, з якой нагоды. У біографіі правадыра пра гэта не сказана.

Чаму ў Мельнікова ўсяго трох пісъм жонкі Суцьян-Сена; на ў Кітаі на ў Маскве яны нікім не завераны.

Толькі з дапамогай са-махавірных гісторыкаў, прауда-дзялібаў Аляксандра Хацкевича і Анатоля Грыцкевіча кніга Мельнікова выйшла ў рэдакцыі краязнаўства. Пасля фактуру з працы Мельнікова бязбожна расцягвалі і прысабечвалі ў публікацыях журналісты і тыя ж забараняльнікі.

...Першую ў рэспубліцы кнігу пра беларускую геральдыку адхіліў ўсе. Асабліва выстарвалі ся-махавірныя гісторыкаў, прауда-дзялібаў Аляксандра Хацкевича і Анатоля Грыцкевіча кніга Мельнікова выйшла ў рэдакцыі краязнаўства. Пасля фактуру з працы Мельнікова бязбожна расцягвалі і прысабечвалі ў публікацыях журналісты і тыя ж забараняльнікі.

Не можаш сам адкрываць - эфектыўнасць і значыцца ў яго смеце (створанае па віне маскоўскіх праекціроўшчыкаў, беларускіх паслухмнікаў). Спяраша планавалася адходы за-ганаць у выпрацаваныя шахты) - зняці праўдзівіць, пакрыў-дзіць люд і слуцкую зямлю.

Анатоль Грыцкевіч дапамог знайсці выйсце. У паслядзілі

на кіраўнікоў прымесівага магната, як раённага начальніцтва, шмат залежыць. Калі не ў галасаванні, то ў забеспечэнні пaeздак кандыдата Сацько. А яму трэба "граміць" працу камбіната, калі хоча пачувацца сумленным.

Не прымесівага магната, як раённага начальніцтва, шмат залежыць. Калі не ў галасаванні, то ў забеспечэнні пaeздак кандыдата Сацько. А яму трэба "граміць" працу камбіната, калі хоча пачувацца сумленным.

Анатоль Грыцкевіч дапамог знайсці выйсце. У паслядзілі

на кіраўнікоў прымесівага магната, як раённага начальніцтва, шмат залежыць. Калі не ў галасаванні, то ў забеспечэнні пaeздак кандыдата Сацько. А яму трэба "граміць" працу камбіната, калі хоча пачувацца сумленным.

Анатоль Грыцкевіч дапамог знайсці выйсце. У паслядзілі

на кіраўнікоў прымесівага магната, як раённага начальніцтва, шмат залежыць. Калі не ў галасаванні, то ў забеспечэнні пaeздак кандыдата Сацько. А яму трэба "граміць" працу камбіната, калі хоча пачувацца сумленным.

Анатоль Грыцкевіч дапамог знайсці выйсце. У паслядзілі

на кіраўнікоў прымесівага магната, як раённага начальніцтва, шмат залежыць. Калі не ў галасаванні, то ў забеспечэнні пaeздак кандыдата Сацько. А яму трэба "граміць" працу камбіната, калі хоча пачувацца сумленным.

скага "Як цячэ Случ" выдатны. Грошы на яе друкаванне па просьбе БВТ "Хата" выдзеліў "Беларуськаль". Не ўзабаве на кнізе "Як цячэ Случ" будзе выказаны падзяка ўсім членам вытворчага савета, названы імя, башк'оўства, прозвішча, пасада кожнага.

Адна загваздка. "Беларуськаль" дае вялікія прыбылі, але яго тэрыконы, добра бачныя ў маёй Вялікай Сліве, надзвычай моцна гносоція ўзімілі слуцкія землі (сюды ўваходзяць любанская, салігорская, старобінская, калінінская, клецкая, старадарожская, нясвіжская, урэцкая, валяр'янаўская). Задзінне соляў у вырошчанай расліннай прадукцыі, у рыбе мясцовых рэчак. Мялец, пльтніце Случ, Сліўка...

Другі і трэці раз я кандыдат на дэпутаты Вярхоўнага Савета Беларусі на Салігоршчыне. (Першы раз вылучаўся на Случчыне.) Ад кіраўнікоў прымесівага магната, як раённага начальніцтва, шмат залежыць. Калі не ў галасаванні, то ў забеспечэнні пaeздак кандыдата Сацько. А яму трэба "граміць" працу камбіната, калі хоча пачувацца сумленным.

Не афіцэр і салдаты пры звычайнім перакульванні ў сыходзе з рэйкаў праекціроўшчыкаў, беларускіх паслухмнікаў. Спяраша планавалася адходы за-ганаць у выпрацаваныя шахты) - зняці праўдзівіць, пакрыў-дзіць люд і слуцкую зямлю.

Анатоль Грыцкевіч дапамог знайсці выйсце. У паслядзілі

на кіраўнікоў прымесівага магната, як раённага начальніцтва, шмат залежыць. Калі не ў галасаванні, то ў забеспечэнні пaeздак кандыдата Сацько. А яму трэба "граміць" працу камбіната, калі хоча пачувацца сумленным.

Анатоль Грыцкевіч дапамог знайсці выйсце. У паслядзілі

на кіраўнікоў прымесівага магната, як раённага начальніцтва, шмат залежыць. Калі не ў галасаванні, то ў забеспечэнні пaeздак кандыдата Сацько. А яму трэба "граміць" працу камбіната, калі хоча пачувацца сумленным.

Анатоль Грыцкевіч дапамог знайсці выйсце. У паслядзілі

на кіраўнікоў прымесівага магната, як раённага начальніцтва, шмат залежыць. Калі не ў галасаванні, то ў забеспечэнні пaeздак кандыдата Сацько. А яму трэба "граміць" працу камбіната, калі хоча пачувацца сумленным.

Анатоль Грыцкевіч дапамог знайсці выйсце. У паслядзілі

БЫЦЬ КАНКУРЭНТАЗДОЛЬНЫМ МІЖ ЛЮДЕЙ

Нядайна давялося падслухаць размову двух мужчын.

- Ты слышал: новый министр образования заявил, что история будет преподаваться по-белорусски?

- Какой маразм!

Я не утрымаўся:

- А я чую, што ў Францыі гісторию выкладаюць па-французску.

- Га, так это ж Франция!

- А у нас што?

- У нас Беларусь.

- І на якой мове тут выкладаць?

- Так тут белорускі языкуже забыли. Его не существует.

- Гэта вы забылі сваю мову. А я не забыў.

- Ну и кто, кроме вас, ёю пользуетсѧ?

- Сярод маіх знаёмых такіх шмат. А нядайна ва ўніверсітэце было праведзена "беларускае пяціборства", спаборніцтва для лепшых школьнікаў. Добраахвотна рашаць матэматычныя задачы па-беларуску сабраліся 45 маладых людзей з усёй вобласці.

- Да ну!..

Суразмоўцы пераглянуліся, паціснулі плячмы і пашылі.

Чамусыці тое, што знаходзяцца ахвотнікі развязваць матэматычныя задачы на беларускай мове, усё яшчэ некаторых здзіўляе. Шчыра кажучы, гэта і мянэ, ініцыятары пяціборства, крыху здзіўляе. Але ж такія знаходзяцца. Яны прыходзяць з сваім кволым веданнем роднай мовы, дапускаючы па дзесяць-дваццаць памылак на сотню слоў, папрактыкавацца ў карыстанні роднай мовай у раней неасвоенай для іх моўнай прасторы. Амаль усе з рускамоўных школ, у якіх (ніярэдкая з'ява) настаўнікі беларускай мовы і літаратуры па-за ўрокамі пераходзяць на рускую мову, дэмантруючы тым самым непатрэбнасць роднай мовы ў жыцці.

Хто наўчыў беларускай мове? - пытается ў іх анкета пяціборства. Вядоўца падкраслівае: адкажыце не "хто вучыў", а "хто НАвучыў". І яны адказваюць з дзіцячай шчыравасцю: наўчыла бабуля - 4 адказы, наўчылі бацькі (ці бацька, ці маці, ці брат) - 5 адказаў, наўчылі бацькі з настаўнікамі - 4 адказы, наўчыўся сам (сама) - 2 адказы. Усё ж большасць (29 з 45) прызналі ў гэтай справе галоўную ролю настаўнікаў. А той, чиа мова і чые веды ў літаратуры былі прызнаны лепшымі, напісаў амаль цытатай: "Наўчыўся я слоў беларускіх ад бацькі і дум беларускіх без школы і кніг." Тут, праўда, паўстасе пытанне: як можна "без кніг" так добра ведаць літаратуру? Але істотнае, што чалавек ставіць тут

Ангеліна Жырковіч, 1-е месца

Ілья Касакоў, 2-е месца

Насця Шухава, 3-е месца

школу далёка не на першае месца.

Па што яшчэ прыходзяць на пяціборства? Магчымасць папрактыкавацца ў беларускамоўным словаўтварэнні для большасці з іх тут не галоўнае. Больш важкая прычына на ўтрымліванні жа, па што ідуць на РТ (рэпетыцыйнае тэставанне): вызначыць сваю канкурэнтаздольнасць у чалавечым асяродку. Самі яны яшчэ не сформулююць гэтага падобнымі словамі, але сутнасць менавіта такая.

Ёсць людзі, якія баяцца спаборніцтвам, бо баяцца праўграць. Некалькі разоў я запрашоў дзяцей сваіх знаёмых на пяціборства і некаторыя з іх адмаўляліся - маўляў, я напішу нейкую глупасць, і журы будзе смяяцца. "Ну і што, - каку, - няхай пасміяемся, затое потым скажам табе, што гэта няправільна і ты крыху паразумееш." "Не, не хачу, каб смяяліся", - адразала амаль дарослае дзіця.

Але байшся - значыць ужо праўграў. Пряграў, наўврат не спрабуючы пазмагацца. А ў выніку так і застанешся савым слабым, без прэтэнзій на высокія жыццёвыя ролі.

Тыя, хто прыходзіць на пяціборства, ужо выйграли. Выйграли, бо пераадолелі ў сабе баязлівасць прэтэндаваць на нешта. Нават той, хто заняў апошніе месцы, перамог процімногіх, хто збягаўся прыйсці, каб пазмагацца. Радуе, што такіх "смелчакоў" становіцца ўсе больш. На гэты раз яны амаль запоўнілі вялікую ўніверсітэцкую залу.

Як і раней пасля кніж-

най латарэі і ўступнага слова кіраўніка пяціборства спаборнікі прыступілі да выканання заданняў - з матэматыкі, гісторыі Беларусі, мовы, літаратуры і прыродазнавства. На гэта давалася сто хвілін. На выхадзе, здаючы працу, кожны атрымай аркуш з адказамі, па якіх адразу мог вызначыць праўдзівасць дадзеных ім самім адказаў.

Гэты элемент спаборніцтва яго ініцыятары зараз лічаць ці не найважнейшым. Дастаткова паглядзець, з якой звышчікасцю ўглядаюцца юнакі і дзяўчата ў тых аркушы. Инфармацыя, здабытая з такім эмакційным накалам, застанецца ў памяці надоўга, калі не назаўсёды. Як зрабіць, каб так чыталіся школьнія падручнікі?! І ў апошнія гады арганізаторы пяціборства вырашылі гэта скарыстоўваць, каб узмацніць адукатыўную ролю спаборніцтва.

Вось Магілёў займеў новы герб. Новы, але той, які быў нададзены Магілёву яшчэ ў 17-м стагоддзі. Падзея не шарагавая. Хто ведае гісторыю гэтага герба? - Амаль нікто. Разумеючы гэта, мы ўстаўляем ў пяціборства пытанне пра гісторыю герба. Адказы амаль нулявія. Але вось яны прачытаць пра той герб у аркушы з адказамі на выхадзе. Цяпер пра гісторыю магілёўскага герба будуць ведаць і яны, і іх сябры, іх родныя.

Тое ж - пра нядайна адноўленую магілёўскую ратушу. Або пра знакавы юбілеі падзеі і герояў беларускай гісторыі.

На гэты раз мы вырашылі звярнуць увагу і на асобныя творы расейскай літарату-

Аляксандру Лакотку - 60

Аляксандр Іванавіч ЛАКОТКА (нарадзіўся 25 студзеня 1955 года ў в. Кузьмічы Дзятлаўскага раёна, у сям'і настаўнікаў) - беларускі архітэктар, этнолаг, мастацтвазнаўц, гісторык. Дырэктар Інстытута мастацтвазнаўства, этнографіі і фальклору імя К. Крапіўны Нацыянальнай акадэміі навук Рэспублікі Беларусь. Доктар гісторычных навук (1993), доктар архітэктуры (2002), прафесар (2003). Акадэмік НАН Беларусі (2014), мастацтвазнаўца; чл.-кар. з 2004).

Службовыя перамяшчэнні вымушалі бацькоў-настаўнікаў пераезджаць, 8-гадову А. Лакотку скончыў у в. Існа на Случчыне, сярэднюю школу - у в. Падарэссе Старадарскага раёна.

Скончыў архітэктурны факультэт БНТУ (1977). Працаваў архітэктарам у інстытуце "Праектельсбуд". З 1982 па 1989 гг. - кіраўнік архітэктурнай майстэрні Беларускага рэстаўрацыйна-праектнага інстытута. У 1985 г. скончыў завочную аспірантуру Інстытута мастацтвазнаўца, этнографіі і фальклору Акадэміі навук БССР. Быў намеснікам дырэктора Беларускага музея народнага дойлідства і побыту. З 1995 г. - у ІМЭФ НАНБ: загадчык адзінства, з 1997 - намеснік дырэктора па навуковай работе, з 2004 - дырэктар.

Распрацаўваў новы комплексны метадалагічны падыход, які грунтуюцца на спалучэнні гісторычна-параўнальнага, архітэктуразнаўчых і мастацтвазнаўчых метадаў і дазваляе выявіць этнічныя рысы і рэгіянальныя асаблівасці беларускай архітэктуры. Стварыў новую навуковую канцепцыю гісторычнага феномена беларускай архітэктуры як своеасаблівага сінтэзу ўсходнеўрапейскіх і заходнеўрапейскіх традыцый дойлідства, раскрыў ролю ўсходнеўрапейскіх і заходнеўрапейскіх традыцый у эвалюцыі беларускіх гарадоў, ахарактарызаваў гісторычную працэсіі зменлівасці тыпу паселішчаў. Вылучыў і сістэматызаваў агульныя і рэгіянальныя асаблівасці вясковага жыцця беларусаў, прааналізаваў іх этнічныя рысы, распрацаўваў тыпалагічную класіфікацию ўсіх камплементаў вясковага жыцця комплексу, якія ўлічвае не толькі канструктыўныя асаблівасці, але і сацыяльна-еканамічныя і культурна-гісторычныя фактары, даследаваў упłyў ландшафтных умоў на фармаванне жыцця вясковага традыцыйнага гарадскога жыцця, выявіў прычыны рэгіянальных адрозненняў беларускага сакральнага дойлідства, да якіх адносяцца адчuvанне маштабу і суразмернасці ў асяроддзі (нізіннае і ўзгорыстое), традыцыйнае разуменне судносін гармоніі і памераў, светапоглядны ўяўленні аб прыгажосці той ці іншай формы, кампазіцыі (яруснай, восевай). У сваіх працах яскрава паказаў, што беларуское дойлідство з'яўля-

Падрыхтаваў 3 дактароў і 3 кандыдатаў навук.

Актыўна працягнуў вынікі навуковых даследаванняў, рэгулярна публікуе артыкулы ў газетах. Аўтар і вядучы серыі тэлеперадач "Беларускі мерыдыян", прымае актыўны ўдзел у серыі радыёперадач "Культура", напісаў сцэнарый фільма "Неруш", створанага кінастудыяй "Беларусьфільм".

Плённую навуковую і асветніцкую дзейнасць спалучает з актыўнай грамадскай дзейнасцю. Уваходзіць у склад Савета Беларускага рэспубліканскага фонду фундаментальных даследаванняў, з'яўляецца членам Прэзідіума Беларускага рэспубліканскага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры, членам Саюза архітэктараў Беларусі, віца-прэзідэнтам камісіі па архітэктуры і дызайну міжнароднай арганізацыі народнай творчасці ЮНЕСКА. Уваходзіць у склад Беларускай рэспубліканскай навуковы-метадичнай рады па пытаннях гісторычна-культурнай спадчыны пры Міністэрстве культуры Рэспублікі Беларусь.

Дзятлаўскі музей.

"Будзьма!"

2 лютага (панядзелак)

адбудуцца заняткі гісторычнай школы з Алегам Трусавым "Гісторыя ў падзеях і малюнках"

Пачатак - 18.30 гадзін.

Румянцева, 13

Уваход вольны.

Як стыкуюцца пазіцыі Міністра адукацыі і Міністэрства?

00027626

МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫИ
РЕСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬвул. Савецкая, 9
220010, г. Мінск
тэл. 327-47-36, факс 200-84-83
E-mail: root@minedu.unibel.byМИНІСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬул. Советская, 9
220010, г. Минск
тэл. 327-47-36, факс 200-84-83
E-mail: root@minedu.unibel.by

14.01.2015 № 05-24/3/102

На № 256 от 30.12.2014

Гаважаны Алег Анатольевіч!

У Міністэрстве адукацыі Рэспублікі Беларусь разгледжаны Ваш зварот аб адукацыі на беларускай мове. У межах сваёй кампетэнцыі паведамляем наступнае.

Арганізацыя адукацыйнага працэсу на беларускай мове ва ўстаноўках адукацыі рэгламентуеца заканадаўствам Рэспублікі Беларусь: Канстытуцыйя Рэспублікі Беларусь, Законам Рэспублікі Беларусь "Аб мовах у Рэспубліцы Беларусь", Законам Рэспублікі Беларусь "Аб Правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі", Кодэксам Рэспублікі Беларусь аб адукацыі. Забеспеччэнне роўнасці беларускай і рускай моў азначана як адзін з асноўных напрамкаў дзяржаўнай палітыкі ў сферы адукацыі.

Міністэрства адукацыі Вам неаднаразова давала адказы аб забеспеччэнні ўсебаковага развіцця і функцыянавання беларускай мовы ў сферы адукацыі. У лістах Міністэрства адукацыі (ад 02.08.2013 № 06-25/847/юл, ад 24.02.2014 № 05-05/П-122, ад 05.06.2014 № 05-07/987, ад 20.08.2014 № 02-26/203/юл, ад 03.09.2014 № 05-24/218/юл і інш.) падрабязна паведамлялася аб арганізацыі адукацыйнага працэсу на беларускай мове ва ўстаноўках адукацыі краіны.

Таксама інфармуюм Вас аб тым, што дзеянасць сістэмы адукацыі рэгламентуєца наўмыцьнымі прававымі актамі, якія падрыхтаваныя як на рускай, так і на беларускай мовах. Напрыклад, Палажэнне аб агульной сярэдняй адукацыі, зацверджанае пастановай Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь ад 20 студзеня 2011 г. № 283, Палажэнне аб спецыяльнай агульнаадукацыйнай школе (спецыяльнай агульнаадукацыйнай школе-інтэрнаце), зацверджанае пастановай Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь ад 25 ліпеня 2011 г. № 132, Інструкцыя аб парадку правядзення атэсцаций педагогічных работнікаў сістэмы адукацыі (акрамя работнікаў з ліку прафесарскай вycladchycskaya складу ўстаноў вышэйшай адукацыі), зацверджанае пастановай Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь ад 22 жніўня 2012 г. № 101, Інструкцыя аб парадку вывучэння беларускай і рускай моў замежнымі грамадзянамі і асобамі без грамадзянства, якія часова знаходзяцца або часова пражываюць у Рэспубліцы Беларусь, зацверджанае пастановай Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь ад 13 чэрвеня 2011 г. № 28, Методычныя рэкаменданцыі па фарміраванні культуры вуснага і пісьмовага маўлення ў ўстаноўках адукацыі, якія рэалізуюць адукацыйныя праграмы агульной сярэдняй адукацыі, зацверджанае намеснікам Міністра адукацыі Рэспублікі Беларусь ад 2 мая 2013 г., і шэраг іншых падрыхтаваныя на беларускай мове.

У адпаведнасці з аргыкулам 10 Закона Рэспублікі Беларусь "Аб мовах у Рэспубліцы Беларусь" дакументы аб адукацыі афармляюцца на беларускай і рускай мовах. Гэта норма знайшла сваё адлюстраванне ў пастанове Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь ад 27 ліпеня 2011 г. № 194 "О документах об образовании, приложениях к ним, золотой, серебряной медалях и документах об обучении".

Як Вам ужо паведамлялася раней, згодна з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь дзяржаўнымі мовамі ў Рэспубліцы Беларусь з'яўляюцца беларуская і руская мовы, таму выбар рускай мовы для распрацоўкі наўмыцьных прававых дакументаў і вядзэння справаводства на ёй не з'яўляецца парушэннем заканадаўства. Акрамя таго, Інфармацыйна-пашукавая сістэма "ЭТАЛОН" версіі 6.6 мае функцыю "Переводчик", з дапамогай якой любы прававы акт, размешчаны ў этalonnom banku danых прававой інфармацыі Rэспубліkі Беларусь, можна перакласці на беларускую (рускую) мову.

У сувязі з тым, што Міністэрства адукацыі не вядзе статыстычную справа здачнасць па пытаннях практычных судансін прававых актаў і іншых дакументаў, якія прыняты міністэрствам на беларускай мове, прадставіць адпаведную інфармацыю не ўяўляеца магчымым.

У праект Плана развіцця сістэмы адукацыі на 2015-2017 гг. уключаны мерапрыемствы па ўдасканаленні якасці адукацыйнага працэсу ў частцы пашырэння магчымасці вывучэння беларускай мовы ва ўстаноўках дашкольнай адукацыі: павелічэнне колькасці груп, у якіх адукацыйны працэс ажыццяўляецца на беларускай мове, распрацоўка і выданне вучэбна-метадычных комплексаў для ўстаноў дашкольнай адукацыі з беларускай мовай навучання па адукацыйных галінах вучэбнай праграмы дашкольнай адукацыі, павышэнне прафесійнай кампетэнтнасці педагогічных работнікаў.

З агульной колькасці 3 074 ўстаноў агульной сярэдняй адукацыі ў 2014/2015 навучальнym годзе ў 1 547 адукацыйных працэс здзяйсняеца на беларускай мове, 1 523 - на рускай мове. Кіраунікамі ўстаноў адукацыі арганізуецца тлумачэнне заканадаўства аб магчымасці выбару мовы навучання.

З 2013/2014 навучальнага года ў адпаведнасці з Методычнымі рэкаменданцыямі па арганізацыі вывучэння асобных прадметаў на павышаным узроўні ў сярэдняй школе, якія зацверджаны Міністэрствам адукацыі Rэспубліkі Беларусь 29 сакавіка 2013 г. № 06-19/28, па жаданні законных прадстаўнікоў вучняў і рашэнні заснавальніка ўстаноў адукацыі магчыма вывучэнне вучэбнага прадмета "Беларуская мова" на павышаным узроўні ў X, XI класах у аўтаматичнай вучэбнай гадзіні.

У цяперашні час у межах навуковых распрацовак і даследаванняў па тэме "Навукова-метадычнае забеспеччэнне адзінства і пераемнасці ў навучанні беларускай і рускай моў, беларускай і рускай літаратурнаму чытанню на I ступені агульной сярэдняй адукацыі" Навукова-метадычнай установай "Нацыянальны інстытут адукацыі" Міністэрства адукацыі Rэспубліkі Беларусь вядзеца праца па пераходзе на адзінную праграму і падручнікі па мове і чытанні на I ступені агульной сярэдняй адукацыі. Таксама Міністэрствам адукацыі разглядаецца пытанне аб неабходнасці выкладання вучэбных прадметаў "Гісторыя Беларусі" і "Географія Беларусі" толькі на беларускай мове. Адпаведныя змены па арганізацыі адукацыйнага працэсу плануеца ўнесці ў Кодэкс Rэспубліkі Беларусь аб адукацыі.

Праграмы ўступных іспытаў ва ўстаноўках вышэйшай адукацыі I ступені і сярэдняй спецыяльнай адукацыі рыхтуюцца як на рускай, так і на беларускай мовах.

Установы агульной сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання актыўна ўдзельнічаюць у рэалізацыі інавацыйных праектаў. Так, напрыклад, дзяржаўная ўстаноўка адукацыі "Беларускамоўная гімназія № 2 г. Барысава" Мінскай вобласці, дзяржаўная ўстаноўка адукацыі "Данілевіцкі дзіцячы сад - пачатковая школа" Веткаўскага раёна Гомельскай вобласці ўкараняюць мадэль фармавання аптымістычнага тыпу светаўспрымання ў дзяцей дашкольнага і школьнага ўзроўня на праваслаўных традыцыях і каштоўнасцях беларускага народа (праект разлічаны на 2014-2016 гады); дзяржаўная ўстаноўка адукацыі "Заірская сярэдняя школа Ельскага раёна" Гомельскай вобласці - мадэль рэалізацыі міжпрадметных сувязей у навучанні дысцыплінам гуманітарнага цыкла (праект разлічаны на 2014-2017 гады), дзяржаўная ўстаноўка адукацыі "Руднянская сярэдняя школа Мазырскага раёна" Гомельскай вобласці - мадэль дзейнасці вучнёўскіх бізнес-

кампаній ва ўмовах сеткавага ўзаемадзеяння (праект разлічаны на 2014-2017 гады), дзяржаўная ўстаноўка адукацыі "Гімназія № 14 г. Мінска" - мадэль кіравання педагогічнымі ініцыятыўамі як рэурсава развіцця ўстаноўкі адукацыі і інш.

З мэтай выяўлення адораных вучняў, раскрыцця іх творчага патэнцыялу, уласных здольнасцей, заахвочвання іх да паглыбленага вывучэння пэўнай тэмы ці адпаведнага матэрыялу Міністэрствам адукацыі праводзяцца рэспубліканская алімпіяды па вучэбных прадметах "Беларуская мова" і "Беларуская літаратура", рэспубліканскі конкурс работ даследчага характару (канферэнцыя) вучняў. Штогод удзельнікамі інтэлектуальных рэспубліканскіх спаборніцтваў з'яўляюцца каля 279 тысяч вучняў нашай краіны. Названыя мерапрыемствы садзейнічаюць развіццю творчых здольнасцей вучняў, і іх правядзенне запланавана як на ўзроўні ўстаноўкі адукацыі, так і на рэспубліканскім узроўні.

Грамадскім аўяднаннем "Беларуская асацыяцыя "Конкурс" у лютым месяцы для вучняў II - XI класаў традыцыйна праводзіцца гульня-конкурс "Буслік". Штогод у конкурсе прымае ўдзел каля 104 тысяч вучняў.

У 2014 годзе грамадскім аўяднаннем "Саюз пісьменнікаў Беларусі" і ўстаноўкай "Рэдакцыя часопіса "Роднае слова"" праводзіўся рэспубліканскі конкурс творчых вучнёўскіх работ, які прысвечаны 70-годдzu з днём вызвалення Беларусі ад нямецка-фашистычных захопнікаў, у якім прынялі ўдзел каля 120 навучэнцаў з сусідніх краін.

У Рэспубліцы Беларусь сэргтыфікавана 18 устаноў агульной сярэдняй адукацыі - Асацыяваных школ ЮНЕСКА, якія на працягу апошніх гадоў актыўна ўдзельнічаюць ва ўстаноўленні і развіцці прамых сувязей з адукацыйнага вывучэння моў, гісторыі, культуры розных краін з дапамогай рэалізацыі такіх праектаў, як напрыклад, "Мовы народу свету", "Экалагічная адукацыя і выхаванне". Пры іх рэалізацыі вучні знаёміца з культурай і прыродай роднага краю, праводзяцца навуковыя даследаванні ў галіне экалогіі і аховы навакольнага асяроддзя, робяцца пераклады даследаванняў на мовы краін свету. Такая дзеянасць стварае ўсе неабходныя ўмовы для развіцця творчага і навуковага патэнцыялу навучэнцаў, а таксама спрыяе фарміраванню ў іх цікавасці і паважлівых адносін да роднай мовы.

Штогод у лютым з мэтай захавання мовы як культурнай спадчыны беларускага народа праводзіцца Міжнародны дзень роднай мовы. У межах свята ва ўстаноўках агульной сярэдняй адукацыі арганізуецца навуковыя канферэнцыі, выставы мастацкай літаратуры, Дні і Тыдні беларускай мовы, алімпіяды, конкурсы, тэматычныя выхаваўчыя гадзіны. Таксама і вучні Асацыяваных школ ЮНЕСКА святкуюць Міжнародны Дзень роднай мовы, імі рыхтуюцца презентацыі і выставы работ, прысвечаныя ўядомым беларускім пісьменнікам і інш.

У мэтах садзейнічання замацавання сяброўскіх сувязей моладзі Расійскай Федэрацыі і Рэспублікі Беларусь, павышэння цікавасці роднай мовы. У межах свята ва ўстаноўках агульной сярэдняй адукацыі арганізуецца навуковыя канферэнцыі, выставы мастацкай літаратуры, Дні і Тыдні беларускай мовы, алімпіяды, конкурсы, тэматычныя выхаваўчыя гадзіны. Таксама і вучні Асацыяваных школ ЮНЕСКА святкуюць Міжнародны Дзень роднай мовы, імі рыхтуюцца презентацыі і выставы работ, прысвечаныя ўядомым беларускім пісьменнікам і інш.

Магчымасць атрымаць адукацыю на беларускай мове забяспечваецца і ўсім дзецям з асаблівасцю пісіхафізічнага развіцця. Адукацыйны працэс пры рэалізацыі адукацыйных праграм спецыяльнай адукацыі ажыццяўляецца з улікам структуры і ступені цяжкасці парушэння развіцця дзіцяці і мае карэктнайную накіраванасць.

У адукацыйным працэсе выкарыстоўваюцца вучэбныя выданні, якія ствараюцца менавіта для ўстаноў адукацыі, якія разлізуюць адукацыйныя праграмы спецыяльнай адукацыі і ўлічваюць асаблівасць развіцця дзіцяці. У 2014 годзе на беларускай мове для ўстаноў спецыяльнай адукацыі было выдадзена 9 найменняў падручнікаў дзіцячай адукацыі.

Ва ўстаноўках прафесійна-тэхнічнай, сярэдняй спецыяльнай і вышэйшай адукацыі для абавязковага вывучэння ўведзены курс "Беларуская мова (професійная лексіка)".

У шэрагу ўстаноў вышэйшай адукацыі (далей - УВА) ажыццяўляецца адпаведная работа па пашырэнні межаў выкарыстания беларускай мовы ў адукацыйных працэсах. Распрацоўваюцца і выдаюцца вучэбна-метадычныя комплексы па асобных дысцыплінах, у тым ліку і спецыяльных. Для ажыццяўлення якаснага выкладання дысцыплін на беларускай мове арганізованы павышэнне кваліфікацыі выкладчыкаў (праз спецыяльныя курсы). У асобных УВА (звыш 20) створаны вучэбныя групы, у якіх студэнты навучаюцца на рускай і беларускіх мовах. Пашираецца колькасць спецыяльных дысцыплін, якія выкладаюцца на беларускай мове.

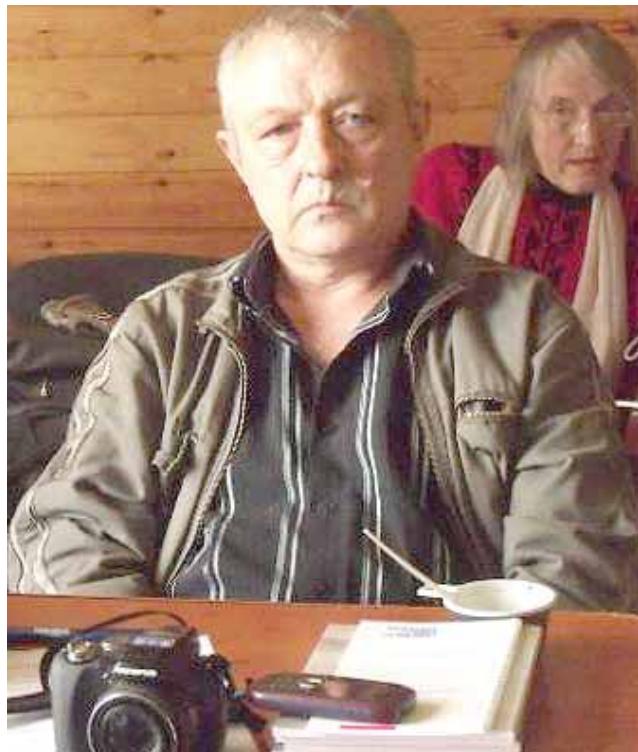

УЛАДЗІМІРУ СКРАБАТУНУ - 60

Уладзімір Іванавіч Скрабатун нарадзіўся 23 студзеня 1955 года ў вёсцы Кавалеўшчыны Глыбоцкага раёна Маладзечанскай вобласці (цяпер Віцебская). У 1959 годзе пераехаў з бацькамі на сталае жыхарства ў г. Глыбокае. У 1972 годзе скончыў Глыбоцкую СШ № 2. У гэтым жа годзе паступіў у Менскі архітэктурна-будаўнічы тэхнікум (МАБТ). З траўня 1973 па травень 1975 года служба ў Савецкай Арміі. Цэнтральная група войск (Чэхаславакія, інжынерныя войскі, сапёр). З 1975 па 1978 г. працягваў вучобу ў МАБТ, па ўсесаузном размеркаванні патрапіў у Латвію. Працаўваў майстрам, прарабам і начальнікам участка ў Вентспілскім спецыялізаваным кіраванні механизаваных работ №33. Вячэрне вучыўся ў Рыжскім політэхнічным інстытуце.

З самых першых дзён найноўшага беларускага адраджэння браў актыўны ўдзел у жыцці Латвійскага таварыства беларускай культуры "Світанак" (Рыга), старшынём таварыства быў мастак Вячка Цепеш. Быў абраны сябрам Рады ЛТБК "Світанак". У якасці дэлегата ад беларускай Латвіі браў удзел ва Устаноўчым сходзе Згуртавання беларусаў свету "Бацькаўшчына".

У мясцовай дэзвмоўнай газете "Ventas Balss" ("Голос Венты") змяшчаў краязнаўчыя матэрыялы з жыцця беларускай дыяспары ў Латвіі 1920-30-х гг. як на беларускай, так і на рускай, латышскай мовах. (У гэтым шмат дапамагла супрацоўніца газеты беларуска Алена Нарушэвіч, якая поўтым спрычынілася да стварэння беларускай суполкі ў Вентспілсе). Разам з гэтым краязнаўчыя матэрыялы дасыпаліся на радзіму і друкаваліся ў глыбоцкай раённай газете "Веснік Глыбоччыны" (ранейшы назоў "Шлях перамогі"), дзе яшчэ ў 1977-м, апублікаваў першы краязнаўчы матэрыял "Глыбокае ў мінульым", які прысвечаны гісторыі глыбо-

кай паштоўкі. Жывучы ў Латвії, не парываў сувязяў з Радзімай. У 1991-м годзе выступіў з краязнаўчым дакладам на навукова-практычнай канферэнцыі ў Глыбокім.

У 1993-м годзе, хоць і здаў іспыты палатышскай мове, не схацёў быць "эмігрантам" і вярнуўся на сталае жыхарства ў Глыбокае. Напачатку 1994 года быў ініцыятарам стварэння арганізацыі БНФ "Адроджэнне" ў Глыбокім. У далейшым - старшыня глыбоцкай арганізацыі партыі БНФ, неаднаразовы сябра Сойму БНФ. Быў ініцыятарам выдання газеты "Вольнае Глыбокае", першы нумар якой выйшаў у канцы снежня 1994 года. У далейшым Уладзімір Скрабатун напісаў не адну сотню арыгінальных краязнаўчых матэрыялаў па гісторыі Глыбоччыны. Большасць з іх - новыя тэммы, якіх ніколі і нікім не былі распрацаўнены і апубліканы. Матэрыялы Уладзіміра Скрабатуна публіковаліся у такіх выданнях як "Веснік Глыбоччыны", "Ventas Balss", "Наша слова", "Літаратура і мастацтва", "Наша ніва", "Аналітическая газета "Секретные исследования", "Вольнае Глыбокае".

У 1993-м годзе Уладзімір Скрабатун быў запрошаны Глыбоцкім райвыканкамам у

якасці аднаго з аўтараў для напісання гісторыка-краязнаўчых матэрыялаў для кнігі "Памяць. Глыбоцкі раён". Кніга выйшла з друку ў 1995-м годзе і не паспела падвергнуцца цэнзураванню. У 1998-м годзе Уладзімір Скрабатун выдаў кнігу "Глыбокае на старых паштоўках". Кніга прысвечана таій унікальнай і адметнай у гісторыі Глыбокага з'яве як - выданне паштовак з відaryсамі дарэвалюцыйнага горада.

Уладзімір Скрабатун напісаў не адну сотню арыгінальных краязнаўчых матэрыялаў па гісторыі Глыбоччыны. Большасць з іх - новыя тэммы, якіх ніколі і нікім не былі распрацаўнены і апубліканы. Матэрыялы Уладзіміра Скрабатуна публіковаліся у такіх выданнях як "Веснік Глыбоччыны", "Ventas Balss", "Наша слова", "Літаратура і мастацтва", "Наша ніва", "Аналітическая газета "Секретные исследования", "Вольнае Глыбокае".

Сябар ТБМ.
Жыве ў Глыбокім.

Наші кар.

Адукацыйныя паслугі
Школа асобаснага росту "ШАР"
Псіхолаг Людміла Дзіцэвіч

Трэнінг

"Страта свайго "Я" і шляхі знаходжання яго"
30 студзеня а 19-ай гадзіне ў сядзібе ТБМ па адрасе:

вул. Румянцева, 13.

У праграме трэнінга:

1. Пачатак страты свайго "Я" ў канфліктнай сям'і.
2. З'яўленне ўгодніцтва і прайяўленне яго ў пэўных формах.
3. Страна творчасці і ініцыятывы, прайяўленне выканальнасці.
4. Прайяўленне залежнасці ад бацькоў, адчуванне несвабоды. Бунт у сям'і як форма барацьбы за свабоду.

5. Пачуванне сябе ахвярай як вынік страты свайго "Я".

6. Агрэсія і аўтаагрэсія як вынік страты свайго "Я".

7. Розныя віды залежнасці - любоўная, сезонная, медычная, алкагалізм, працагалізм, наркаманія, гульняманія - як вынік страты свайго "Я".

8. Знаходжанне свайго "Я" і ператварэнне ў спакойнага, упэўненага, самавітага чалавека.

9. Выкананне гульняй і практикавання для замацавання.

Для контактаў: сл. тэл. (+375 17) 327-60-88; х.тэл. (+375 17) 281-04-35;

MTC (+375 29) 769-29-78; velcom (+375 29) 960-14-53; e-mail spadarl@yandex.ru.

ЛЕАНІДУ ДАЙНЕКУ - 75

Леанід Марцінавіч ДАЙНЕКА (28 студзеня 1940, в. Змітраўка 2-я, Клічоўскі раён, Магілёўская вобласць) - беларускі пісьменнік.

Скончыў БДУ (1967). Працаўваў на будоўлях, на Ніжнетагільскім металургічным камбінаце, на Віцебскай студві тэлебачання, Беларускім тэлебачаннем. У 1972-1989 адказны сакратар часопіса "Маладосьць". З 1989 у выдавецтве "Мастацкая літаратура". Сябар СП СССР (1970).

З 1993 займаецца прадпрымальніцкай дзейнасцю, заснаваў фірмы "Пасад" і "БелПі".

Дэбютаваў у друку ў 1961 г. Аўтар зборніка вершаў "Галасы" (1969), "Бераг чакання" (1972), "Мая вясна саракавая" (1979), "Вечнае імгненне" (1985) - лейтматывы твораў: услаўленне роднай зямлі і чалавека працы, раздум над гадамі вайны, маленства, жыццём вёскі. Некаторыя вершы Л. Дайнекі пакладзены на музыку. Таксама аўтар зборніка апавяданняў "Бацькаўка крэйніца" (1976).

Аўтар раманнай дылогіі "Людзі і маланкі" (1977) і "Запомнім сябе маладымі" (1979), якая раскрывае складаны падзеі рэвалюцыі, грамадзянскай вайны, барацьбы з акупантамі, станаўлення беларускай дзяржаўнасці ў 1917-1919; рамана "Футбол на замінірованным полі" (1987), дзе асэнсоўвае тэму горада; фантастычнага рамана "Чалавек з брыльянтавым сэрцам" (1992).

Вядомы як адзін з лепшых беларускіх гістарычных пісьменнікаў. Аўтар раманаў "Меч князя Вячкі" (1987). Дзяржаўная прэмія Беларусі імя Кастуся Каліноўскага (1990) за гістарычныя раманы "Меч князя Вячкі" (1987) і "След ваўкала" (1988).

Bikinėdysia.

17. Кушнір В.Г. - 50 000 р., г. Дзяржынск
18. Гарэцкі Радзім - 80 000 р., г. Менск
19. Ражкоў Леанід - 500 000 р., г. Менск
20. Восіпава А.Я. - 100 00 р., г. Гомель
21. Кухавенка Іван - 100 000 р., г. Менск
22. Чыгір Я.А. - 50 000 р., г. Гродна
23. Філіповіч Валер - 100 000 р., г. Менск
24. Грыгор'еў Аляк-др - 50 000 р., г. Менск
25. Курава Тамара - 50 000 р., г. Менск
26. Дзяржынскі Авяр'ян - 30 000 р., г. Менск
27. Вініцкая Кацярына - 50 дол. ЗША,

Лос-Анжалес

Дзейнасць ГА "ТБМ імя Францішка Скарыны" па наданні роднай мове разльнага статусу дзяржаўнай вымагае вялікіх выдаткаў. Падтрымка ТБМ - справа гонару кожнага грамадзяніна краіны.

Просім Вашыя ахвяраванні дасылаць на адрас, вул. Румянцева, 13, г. Мінск, 220034, альбо пералічыць на разліковы рахунак ТБМ №3015741233011 у Аддзяленні № 539 ААТ "Белінвестбанка" код 739 (УНП 100129705) праз любое аддзяленне ашчадбанка Беларусьбанка.

Ахвяраванні на ТБМ

Беларуская мова
ТБМ
наша будучыня

Паведамленне

1. Вештарт Галіна - 100 000 р., г. Менск
2. Рабека Мікола - 400 000 р., г. Менск
3. Ліўшун Дзяніс - 200 000 р., г. Менск
4. Раманюк Тацяня - 100 000 р., г. Менск
5. Аніскевіч Ганна - 100 000 р., г. Баранавічы
6. Касцюкевіч Зміцер - 100 000 р., г. Чэрвень
7. Шумскі Андрэй - 50 000 р., г. Менск
8. Столярова Вера 150 000 р., г. Менск
9. Кухаронак А.Д. - 50 000 р., г.п. Смілавічы
10. Пухоўская Юлія - 100 000 р., г. Менск
11. Казлоўская Іна - 30 000 р., г. Менск
12. Бабко Аркадзь - 100 000 р., г. Менск
13. Антоновіч Тамара - 150 000 р.,
п. Лясны, Менскі р-н
14. Зылькоў С.П. - 200 000 р., г. Гародня
15. Усціновіч Васіль - 100 000 р.,
п. Лясны, Менскі р-н
16. Чечат Алеся - 100 000 р., г. Менск

Касір

Грамадскае аб'яднанне "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" УНП 100129705	
Аддзяленне № 539 ААТ "Белінвестбанк"	
Рахунак атрымальніка	3015741233011
Асабовы рахунак	739
(прозвічча, імя, імя па-батькову, адрас)	
Від плаціжу	
Ахвяраванні на дзеяносць	
ТБМ	
Пеня Разам	

Квітанцыя

Грамадскае аб'яднанне "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" УНП 100129705	
Аддзяленне № 539 ААТ "Белінвестбанк"	
Рахунак атрымальніка	3015741233011
Асабовы рахунак	739
(прозвічча, імя, імя па-батькову, адрас)	
Від плаціжу	
Ахвяраванні на дзеяносць	
ТБМ	
Пеня Разам	

Касір

М.П.

Леанід Лыч

Усенародны рух за наданне беларускай мове статусу адзінай дзяржаўнай (да 25-годдзя Закона “Аб мовах у Беларускай ССР” - 26 студзеня 1990 г.)

(Працяг. Пачатак у папяр.
нумары.)

Пры ўсёй сваёй талера-
нтынасці, сфармаванай пад уз-
дзеяннем камуністычнай агіта-
цыі і прапаганды, нацыяна-
льныя пасіўнасці абсалютнай
бальшыні народа перабудова
ўсё ж вывела на свет з непра-
буднай спічкі і многіх белару-
саў. Яны слухалі радыё, глядзе-
лі тэлебачанне, чыталі газеты і
часопісы і не маглі не звярнуць
увагі, як аббуджаюцца да нацы-
янальнатаварытальнай працы ка-
рэнныя народы саюзных рэспу-
блік, ратуюць свае культу-
ры і мовы ад навязанай ім Ма-
сквою русіфікацыі. У якасці
неабвержанага доказу нацыя-
нальнага аббуджэння можа слу-
жыць такі факт: за 1988 - восем
месяцаў 1989 года па розных
пытаціях міжнацыянальных
дачыненняў у ЦК КПСС па-
ступіла 60,5 тыс. лістоў, 40 пра-
цэнтаў з якіх калектывуныя
(1989, № 15. С. 50). Ішлі яны

(1989-1990-е рр.) чынныя сюды і з Беларусі, ба як тытульnamу народу было на што паскардзіцца, зразумела, больш за ўсё на суцэльнную зрусяфікаванасць сістэмы адукцыі, што пакідала яго без усялякіх надзеяў на будучыню. Закраналі гэтыю набалелую, запушчаную і за царызмам, і за рознымі тыпамі сацыялізму праблему галоўным чынам беларусы гарадоў. Цытую дасланы ў часопіс "Коммунист" (Коммунист. 1989. № 15. С. 46). ліст мінчаніна Г. Ланеўскага: "*Школ с обучением на белорусском языке почти не осталось... Нужно понять, что возврат белорусского языка в Белоруссию не противоречит социализму, не приведет белорусов к замыканию в себе, к кичливости. Нет, возврат белорусского языка усилив интранациональные связи, уважение белорусов к другим народам... А вместе с тем и к самим себе*". Ах, як гэтага не толькі тады, але і ў сучаснай суверэннай Рэспубліцы Беларусь нам не стае!

Як пазітыўную з'яву неабхідна адзначыць, што пасля XIX Усесаюзной канферэнцыі КПСС, чэрвеньскага (1989) пленума ЦК КПБ, пачалі, хоць і рэдка, нерашуча ўжываць роднае слова падчас публічных выступленняў некаторыя з прадстаўнікоў ад эліты навуковай, творчай інтэлігенцыі. Яскравы прыклад: выступленне на беларускай мове 1 студзеня 1989 года да святкавання 70-годдзя ўтварэння БССР презідэнта АН БССР Уладзіміра Платонава. З астаних выступоўцаў ніхто не адваіжыўся на такі ганаровы нацы-

Да запатрабаванага на-
рэшце і ў БССР нацыянальна-
культурнага руху паступова
пачалі далучацца людзі самых
розных прафесій у тым ліку і
асобы фізічнай працы: рабо-
чыя, калгаснікі. Тады не ў так
моцна зрусяфікаўшым народзе
павага да роднай мовы была
значна выпшэй чым сёння. Ні-

чога не скажаш: спаўна працу-
юць сваёй гадоўлі русіфіката-
ры ў надзеі як мага лепш пад-
рыхтаваць Беларусь да супо-
льнага жыцця ў Саюзнай рус-
ка-беларускай дзяржаве.

За станоўчае трэба прызнаць, што сярод ідэолагіў, многіх непасрэдных удзельнікаў нацыянальна-культурнага Адраджэння, свядомых носьбітаў беларускай мовы вельмі рана і цвёрда ўсталявалася думка, што выратаваць яе (мову) ад так рэальнага ў тых экстэрмальных варунках вымірання можна толькі праз наданне ёй цалкам заслужанага, гісторычна абумоўленага статусу адзінай дзяржаўнай у БССР, які ўжо не адзін дзясятак гадоў належыў рускай мове. Але як толькі нацыянальна-прагрэсіўныя сілы станоўча вызначыліся з таким законным для беларускай мовы статусам, праціўнікі гэтага разумнага падыходу (іх жа тады была процьма) выступілі з крайне небяспечнай альтэрнатывай аб усталяванні ў рэспубліцы афіцыйнага беларуска-рускага двухмоўя. Не пагаджацца, катэгорычна выступаць супроты гэтай заганнай практикі ў беларусаў хапала даволі падстаў. Гэта адмоўная, шкодная з'ява не была навіной для пасляваеннай Беларусі, чым яна абавязана на-

цыянальной палітыцы Маскоўскага крамля. Накінутае ім афіцыйнае двухмоёе прывяло да рэзкага зніжэння сацыяльнай ролі беларускай мовы, стаць на абарону якой не адважваліся ні савецкія, ні партыйныя функцыянеры, не кажучы ўжо пра нацыянальны арыентыцы інтэлігэнцыю. Яна была здольнастю толькі з болем у сэрцы фіксаваць заняпад беларускай мовы ў грамадскім жыцці. І не болей! Цяжка было, да прыкладу, назіраць за тым, што аднавалася ў перыёды, бо карыстальнікамі ж яе з'яўляліся шырокія гушчы людзеў. Так, з 1957 да 1963 год наклад беларускамоўнага "Блакнота агітата" (орган Аддзела агітации і пропаганды ЦК КПБ) зменшыўся з 6500 да 900 пасобнікаў, газеты "Калгасная праўда" - з 12800 да 1665. З 1963 года названыя перыядычныя выданні, а таксама газеты "Гродзенская праўда", "Зара" (Берасцейская вобласць), "Фізкультурнік Беларусі" былі цалкам пераведзены на рускую мову (Літаратура і мастацтва. 1989. 27 каstryчніка. С. 12). Няцяжка ўяўіць, якая гэта была магутная падтрымка для дзяржаўнай русіфікатарскай палітыкі.

У перабудовачныя часы былі яшчэ і горшыя за афіцыйнае двухмоўе варыянты рэалізацыі моўнай праблемы ў БССР. У штатах дзяржаўна-партыйнага апарату не адчувалася недахопу і ў такіх асабах, што па-ранейшаму непахісна стаялі на пазіцыі мэтагоднасці далейшага захавання ў рэспубліцы так добра ўсталяванага ў яе грамадскім жыцці афіцыйнай палітыкі.

Адсутнасць у БССР і пасля трох гадоў перабудовы ўзважанай, скіраванай на нацыянальны інтарэс дзяржаўнай моўнай палітыкі тлумачы-

лася не толькі високай ступеню зрусіфіканасці і як вынік знявечанай нацыянальнай свядомасцю тых, хто павінен быў займацца яе распрацоўкай і правядзеннем у практику. Не ставала для гэтага і адпаведнага профілю спецыялісту ў дзяржаўна-партыйным апараце. Так, у 1989 годзе з агульнай колькасці першых сакратароў райкамаў Кампартыі Беларусі ажно 96% з іх мелі тэхнічную адукацыю. І тады гэта лічылася за станоўчую з'яву, бо нібыта дапамагала дасягненню жаданага поспеху ў эканамічным развіцці рэспублікі.

Часта прынцыпова інакш плядзелі на моўную пра-
блему партыйна-савецкія фу-
нкцыянеры з ліку тых, хто меў
гуманітарную адукацыю. У
якасці прыкладу можа слу-
жыць стаўленне да беларускай
мовы і ў цэльм да культурнага
развіцця тытульнага народа
рэспублікі першага сакратара
Менскага гаркама КПБ Пятра
Краўчанкі (выпускнік БДУ
1972 г., кандыдат гістарычных
наук з 1976 г.), імя якога яшчэ
не раз будзе згадвацца мною.

Рэгулярна прысунті-
чай на прысвечаных стварэнню
ТБМ мерапрыемствах і вызака-
ваў наоконч гэтага слушныя пра-
пановы загадчык сектара літа-
ратуры і мастацтва ідэалагіч-
нага аддзела ЦК КПБ Анатоль
Бутэвіч.

У той жа час мелі месца выпадкі, калі хто-ніхто з занятых у сферы дзяржаўна-партийнай дзейнасці і меўшых прыродазнаўчую, тэхнічную адукцыю, таксама прытырмліваўся ў моўным пытанні канструктыўнай для беларускай справы пазыцыі. Спаслаща тут можна на фізіка па адукцыі, а пазней міністра народнай адукцыі БССР Міхаіла Дземчука. Часта прагрэсіўнімі поглядамі на моўнае пытанне вызначаліся і самі сакратары ЦК КПБ, акра-

У разуменні, стаўленні да моўнага пытння выгадна адрозніваўся ад звычайна прамаскоўскай пазіцыі наменклатурных работнікаў усе, хто быў непасрэдна далучаны да нацыянальна-культурнага Адраджэння. Для іх беларуская мова была альфаю і амегаю самога жыцця. Доказана давёў чытчу шкоду афіцыйнага двухмоўя толькі што абрани за старшыню Беларускага народнага фронту "Адраджэнне" Зянон Пазняк у артыкуле "Яшчэ раз пра двухмоўе" ("Літаратура і мастацтва", 21 ліпеня 1989). Масавы білінгвізм, паводле яго, - гэта "паўмоўе" і звязаная з апошнім паўкультурнасцю. "Высокая культура на "паўмове" не ствараеца, а чалавечая асоба не можа гарманічна развіваць свае інтэлектуальныя магчымасці". Нельга не пагадзіцца і з таким меркаваннем З. Пазняка: "... поўнае двухмоўе практычна недасягальнае нават на верхніх прыступках грамадства. "Прэстація якнайбільш добра

вядома, пераканаўча сведчыць і сучасная практыка Рэспублікі Беларусь з харэктэрным для яе амаль поўным рускамоўем.

Амаль зусім не знаходзілася прыхільнікаў афіцыйнага беларуска-рускага двухмоўя сярод майстроў мастацкага слова, бо яны вельмі добра бачылі, як ускладняе нацыянальны літаратурны працэс наявунасьць прамерна вялікай колькасці рускамоўнай друкарні.

*А мову ледзь не затапталі
І асмяялі, як раней,
А вы ў народа запыталі,
Якая мова нам радней?
(...) А мову родную заўсёды
Гусюды вучыць першы клас,
А ў нас стыдаюца:
"Не модна ... ",
Як і калісці ў царскі час.*

(Панчанка Пімен. Ви-
бранныя творы. Мн. 2009. С.
166, 167.)

Разгорнутая на староніках перыядычнага друку палеміка па моўным пытанні мо ў нікога не выклікала такога жадання выказацца, як у настаўнікаў. Хто-хто, а яны - то добра ведалі, што давялося пераўжыць роднай мове за паслявенні перыяд русіфікацыі народнай адукцыі БССР, таму, як толькі ўзімела магчымасць хоць трохі падтрымаць яе (беларускую мову) у педагогічным працэсе, вельмі ахвотна адгукаліся на гэта і словам, і практычнымі ўчынкамі. Зразумела, далёка не ўсе, бо ад русіфікатарскіх наступстваў не так лёгка было вызваліцца. Моцна яны закранулі настаўніцтва не толькі суседніх з Расіяй, але і заходніх раёнаў БССР, дзе да пачатку Другой сусветнай вайны нацыянальна-патрыйчныя сілы вялі такое мужнае, герайчнае змаганне за школу на роднай мове.

І ўсё ж сваім дастатковая шырокім размахам рух за выратаванне беларускай мовы ад поўнага заняпаду ў найбольшай ступені быў авабязаны знадворнаму, чым унутраному фактуру. Праз розныя каналы ў Беларусь паступалі звесткі з саюзных рэспублік пра распачатую іх перадавымі сіламі барагацьбу супраць русіфікацыі, за павышэнне ролі нацыянальных моваў у абслугоўванні палітычнага, эканамічнага, культурнага жыцця. У бальшыні саюзных і аўтаномных рэспублік СССР змаганне за нацыянальныя мовы было мо мацней, чым за задавальненне людзей якімі-небудзь сацыяльнымі да-бротамі. Не рэагаваць на такое проста не моглі і беларусы.

2. За працай Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны

Не толькі думаць, але і штосьці карыснае на практыцы рабіцаў дзеля роднай мовы, як асноўнага складніка нацыянальна-культурнага Адраджэння, належна натхняла людзей усе тое, што праводзілася ў тэарэтычнай і практычнай пласкасцях у мэтах стварэння ў рэспубліцы Таварыства беларускай мовы. Стала вядомым, што ва ўсіх суседніх БССР саюзных рэспубліках (акрамя РСФСР, дзе рускай мове нішто не пагражала) ўжо паспелі занаваць такія грамадскія аб'яднанні, каб бараніць свае нацыянальныя мовы ад заняпаду, знікнення ў выніку дзяржаўнай палітыкі русіфікацыі.

(Працяг у наст. нумары.)

Слоўнік гаворак Гарадзеншчыны

У лістападзе 2014 года ў "Гарадзенскай бібліятэцы" выйшла кніга А. П. Цыхуна "Скарбы народнай мовы", якая з'яўляеца другой часткай выдання "Улюбёны я ў сваю зямлю...". Гэта слоўнік гаворак насељнікаў Гарадзеншчыны - заходніяй часткі Беларусі, памежжа, дзе жылі народы, розныя па этнічным паходжанні і разлігійных вераваннях. Стракаты этнічны склад паўплываў на мову жыхароў прывёў да яе ўзаемаўзбагачэння. І гэтую асаблівасць гаворкі заўважыў і адлюстраваў у слоўніку "Улюбёны ў сваю зямлю" Апанас Пятровіч Цыхун. Ён шмат павандраваў, паходзіў, паездіў па Гарадзеншчыне, наведаўшы амаль усе населеныя пункты рэгіёна, і ўсюды пільна і прагна прыслухоўваўся да народнай гаворкі, занатоўваў яе багацці ў свой паходны сшытак. У 1993 г. яму ўдалося з вялікімі цяжкасцямі выдаць сабранае лекцічнае багацце асобнай кнігай, але ў яе было ўключана трохі больш за палову ад сабранага матэрыялу. У наступныя гады ён настойліва дапаўняў і дапрацоўваў слоўнік. Аб гэтым сведчыць і ягоныя рукапісныя папраўкі і дадаткі ў машынапіс-

і ў куточку шуфляды. Але, як ён сам расказваў, спачатку запісваў проста цікавыя слова, рэдкія ці знякаючыя. Асэнсаванае рашэнне збіраць слоўнік прыйшло пазней. На гэта яго натхніла знаёмства з працамі акадэміка Я.Ф. Карскага, калі ён пачаў збіраць матэрыялы для кнігі пра свайго славутага земляка. Ён рабіў выпіскі з яго кніг, часта цытаваў іх, мы іх абмяркоўвалі. Асабліва яго цікавілі матэрыялы па Гарадзеншчыне, бо ўсё гэта было блізкім і знаёмым, але ўжо аддаленым у часе. Велічная постаць Я.Ф. Карскага, перапіска з яго сваякамі, стварэнне музея вучонага на радзіме ў в. Лаша - усё гэта акрэсліла кола яго інтерэсаў і падштурхнула на асабістую творчую работу. На той час прыпадае і яго сяброўства з Ф.М. Янкоўскім, які меў вялікі вопыт у гэтай справе і падахвочваў яго. Падштурхнуў і своеасаблівы "слоўнікавы Рэнесанс", што назіраўся ў Беларусі ў пасляваенныя гады. Тады адзін за другім начапілі выхадзіць рэгіянальныя слоўнікі таго ж Ф.М. Янкоўскага, П.У. Сцяцко, Т.Ф. Сцяцковіч, Г.Ф. Юрчанкі і інші. І дзяржава іх падтрымлівала.

ныя тэксты, зробленыя ў апошнія гады жыцця яго памочнікамі - сынамі Генадзем і Пятром. Недарэмна шматгадовую і плённую працу А.П. Цыхуна назваў Народны пісьменнік Беларусі Ніл Гілевіч "патрыятычным подзвігам настаўніка".

Цяперашнjeе выданне "Скарбай народнай мовы" змяшчае каля 10 000 словаў, сло-вазлучэнняў, фразеалагізмаў, прыказак, трапных выразаў з народнай говоркі.

народнай гаворкі.

І я глыбока задаволены тым, што ўдалося давесці спра- ву жыцця Апанаса Пятровіча Цыхуна да канца - падрых- таваць, адредагаваць і выдаць поўнасцю сабраныя ім скарбы народнай мовы. Яны праілю- страваны множствам прыкладаў

Страваны мноствам прыкладу жывой гаворкі, што надае слоўніку асаблівую каштоўнасць і пацвярджае думку, што беларускае слова жыло, жыве і будзе жыць.

У 2010 годзе да 100-годдзя Апанаса Цыхуна пабачыла свет кніга "Улюблёны я ў сваю зямлю..." куды ўвайшлі ўспаміны, артыкулы, замалёўкі, вершы нашага славутага

ідзе. І мова такая - паспявай запісваць!" У яго було нейкай ўнутраная настроенасць на

Наш бацька, Цыхунь Апанас Пяtronіч, быў вялікім патрыётам Беларусі. У служжэнні ён бачыў сэнс свайго жыцця. Яго цікавіла на гэтай зямлі ўсё, і углядваючыся ў міражныя контуры будучыні, ён жадаў ёй толькі добра і шчасця і спрыяў гэтаму, чым мог.

Любоў да роднага слова была адным са складнікаў гэтай вялікай любові. Ён быў моваведам ад прыроды. Песні, казкі, трапаныя выслоўі, прыказкі і прымяўкі, яскравыя вершаваны радок - усё выклікала ў яго захапленне.

Нам, яго дзесям, здавалася, што ён заўсёды збіраў слова. Бо картачкі з запісанымі словамі трапляліся на вочы

ўсюды: і на яго рабочым стале,

і ў куточку шуфляды. Але, як ён сам расказваў, спачатку за-пісваў прости цікавыя слова, рэдкія ці згінаючыя. Асэнсаванае рашэнне збіраць слоўнік прыйшло пазней. На гэта яго натхніла знаёмства з працамі акаадэміка Я.Ф. Карскага, калі ён пачаў збіраць матэрыялы для кніжкі пра свайго славутага земляка. Ён рабіў выпіскі з яго кніг, часта цытаваў іх, мы іх абмяяркоўвалі. Асабліва яго цікавілі матэрыялы па Гарадзеншчыне, бо ўсё гэта было блізкім і знаёмым, але ўжо аддаленым у часе. Велічная постаць Я.Ф. Карскага, перапіска з яго сваякамі, стварэнне музея вучонага на радзіме ў в. Лаша - усё гэта акрэсліла кола яго інтэрэсаў і падштурхнула на асабістую творчую работу. На той час прыпадае і яго сяброўства з Ф.М. Янкоўскім, які меў вялікі вопыт у гэтай справе і падахвочаў яго. Падштурхнуў і своеасаблівы "слоўнікавы Рэнесанс", што назіраўся ў Беларусі ў пасляваенныя гады. Тады адзін за другім началі выходитць рэгіянальныя слоўнікі таго ж Ф.М. Янкоўскага, П.У. Сцяцко, Т.Ф. Сцяшковіч, Г.Ф. Юрчанкі і інш. І дзяржава іх падтрымлівала.

Работа інспектарам Гардзенскага раёнага аддзела адукацыі спрыяла збіранию слоўнікавага матэрыяла. Шматлікія камандзіроўкі, сустэречы з разнымі людзьмі давалі яму магчымасць ахапіць моўную прастору ва ўсёй яе шыраце і разнастайнасці. Ён ведаў усе вёскі раёна, нават самыя аддаленныя і, галоўнае, самі пабываў. Асабліва ён любіў глухія вёскі, дзе мова збераглася амаль некранутай.

Спрыя́ў гэтаму і яго ха-
рактар - адкрыты і добразыч-
лівы. Ён лёгка сходзіўся з лю-
дзьмі і выклікаў на размовы.
Дапамагала яму і пасведчанне
збіральніка фальклору, якое
атрымаў для яго ў Акадэміі на-
вук старышы сын Генадзь.

Запісваў словы ён усюды, дзе было магчымы: у прыгарадным аўтобусе, на рынку, на прынинку, у застоллі, на калгасным полі, пры выпадковай сустрэчы. Помню, як ён расказваў пра свае паездкі ў Аульс: "Хлопцы ўскочаць у дызель - на работу едуць, а я да іх ціха падсяду. А яны сиплюць і сиплюць, толькі рогат ідзе. І мова такая - наспявай запісваць!" У яго было нейкая ўнутраная настроенасць на

Зачарованы словами

тое, що шляхта жанілася паміж сабою.

У сваіх шматлікіх вандароўках па Прынёманскім краі ён збіраў не толькі слова, а і прымайкі, звесткі па краязнаўстве, запісваў песні. А чаго каштуюць гідронімы ракі Свіслач, сабраныя ім! Гэта ж трэба было абыйсці шматлікія паселішчы ад вытоку да вусця ракі, і ў кожным запісаць назвы ўсіх урочышчаў, узгоркаў, нізінак, выспаў, сажалак. І гэта зрабіў адзін чалавек, без усялякіх камандзіровак, якім рухала толькі яму вядомая ўнутраная патрэба.

Калі пачалася апрацоўка сабранага матэрыялу, стала зразумела, што гэта складаныя справа і можа расцягнуцца на гады. Я вырашыў уключыцца ў яе. Прыйшлося ахвяраваць водпускамі, на работе я браў адгулы. Кожны дзень у нас пачынаўся з карпатлівой работы над словамі. І ціпер, успамінаючы той час, я магу сказаць, што гэта былі адны з самых шчаслівых момантаў у маім жыцці. Дакрананне да пра-кавечнай мудрасці народу, пра-фільтраванай праз сіта вякоў гадоў, адшліфаванай думкамі пакаленняў і светлых галоў, звязаючай святым і колерам гэтай зямлі, насычанай водарам, пахамі яе лясоў, рэчак і лугоў, - усё гэта ўражвала. Здавалася, сама вечнасць глядзіць у очы і нязмушана праходзіць праз цябе. Асоба таткі стаяла тут жа - улюблёнага сына, захопленага збіральніка гэтага багацця, нястомнага працаўніка. Не раз мы з ім заварожана заміралі над глыбінёй сэнсу якога-небудзь выразу ці, наадварот, да слёз смяляліся ад дакладнасці і трапненія сказанага слова. Дух не-ўміручаці лунаў над гэтай не-абстоічай мэйкай прасторай.

аосяжнай моўнай прасторай.
Слоўнік ахапляе вялікі
адрэзак часу: уваходжанне За-
ходняй Беларусі ў склад БССР,
война, паслявянены аднаўлен-
чы перыяд, будаўніцтва сацыя-
лізму, жыццё ў так званым "ра-
звітком сацыялізме".

звітим сацылізме .
Апрацоўвалі і рыхта-
валі слоўнік мы яшчэ ў савецкі
час. Многа матэрыялу было
выкінута (і, ажэ, безвза-
ротна) па цэнзурных прычи-
нах - мы разумеем, што гэта не

Не раз мы заседжваліся за працай далёка за поўнач. Многа праблем і тэмаў было абмеркавана. Часцей за ўсё гэта быў роздум пра лёс Беларусі, народа, мовы. Вельмі цікавымі былі расказы бацькі, дзе, калі, ад каго запісана слова. За кожным словам стаяла свая гісторыя, свае асобы. Адзін з такіх расказаў вельмі памятны. Шкада толькі, што я тады не прыдаў значэння, у якой вёсцы гэта было, а цяпер ужо не ўзновіш. *"Мне скажілі, чы да сабе: "Час-*

"Мне жсанчыны сказали: "Нам няма часу разгаварваць - работа стаіць. Вы ўжо да Салаўя ідзея, ён вам цэлую бочку арыштантаў нагаворыць". Хата яго стаяла апошняй. На стук ніхто не азваўся. Я націснуў на клямку дзвярэй. Насустрach выйшаў невысокі чалавек і дапытліва глянчы на мяне. Па парадку ў хаце было відаць, што жсанчыны тут няма. Адказваў ён мне неахвотна. Я прыкметіў, што на сцяне, на цвітчу

вісіць смычок, а на шуфлядзе ляжсиць скрыпка, загорнутая ў хустку. "Граеце?", - спытаў я. - "Так, трохі...". Я напрасіў скрыпку і правёу смычком. На дзіва, скрыпка была настроен-

ся, спрієнка яла пастирю на, і гук быў добры. Я сыграў польку, потым абэрак. Чала-век неяк адразу палагоднеў і ўжко адкрыта глядзеў на мяне. Я працягнуў яму скрыпку: "А вы!". "Я заграю вам вальса", - сказаў ён. И гэта трэба ба-чыць, як ён іграў. Слых ён меў выдатны і са скрыпкай што хацеў, тое і рабіў. Iграў ён, яку вясковых аркестрах. Скрыпка яго снявала, пералівалася, то раптоўна ўзвісквала ці, наад-варот, неяк рэзка давала гук знізу. I сам ён свяціўся, бы гэтая музыка распірала яго знутры, а перад ім быў не я, а цэлае вяселле. Потым ён сыграў польку. А як урэзаў кра-кавяк, то так адбіваў такт абцасам, што здавалася, сам са скрыпкай скача таго кра-кавяка. Пасля гэтай музыкі яго як прарвала. I гаварыў ён многа. Мова яго была сакави-тая, іскрыстая, дакладная. Гэта быў сапраўдны салавей - ён не гаварыў, а снявай. Насто-лькі ў яго гутарцы ўсё было да месца. Прымяўкі сыпаліся ад-на за другой, параўнанні былі - як цвікі забіваў. А потым і сам ўвайшоў ў смак: "А такое

— сал уважишу у смак. А такое слова ведаец? Гэ-э, такога ціпер ні ўчуес!" Я не паспяваў за ім запісцаў. Расставаліся мы як лепшыя дружбакі. Ён паскардзіўся, што памерла жонка, што ў акурузе мала музыкантаў, няма з кім граць. Пасля чаркі, настоенай на нейкіх карэнъчыках, ён праводзіў мяне аж да прыдарожнага крыжка. Цікавы быў чалавек... Кім бы ён мог стаць, каб умовы іншыя. Я планаваў з ім яшчэ раз сустэрэца, але не паступей. Як потым рассказали: тралявали лес, няжначны вырадан, і ён засірні!

Бось такія самародкі пападаліся на шляху нашага бацькі. І сам ён быў з іх ліку. Адзін раз ён так мне сказаў: "Народ творыць кожны дзень, кожны час, тут ці ў другім месцы. Наша задача - сабраць гэта і зрабіць здабыткам усіх". У

Пётр Чухун

